

O scriitoare ale cărei texte sînt greu definibile chiar și pentru Juriul Nobel

Vlad POHILĂ

Laureatul Premiului Nobel în domeniul literaturii, pentru anul 2004, se numește Elfriede Jelinek, fiind, așa cum se autocalifică, "o ordinară trăitoare a Vienei".

Din circa 100 de scriitori-laureați ai celui mai prestigios premiu din lume pentru literatură, pînă nu de mult, doar 9 (nouă) au fost femei. Unii văd în această proporție o... discriminare disproporție... Nu cumva de aceea în octombrie 2004 Academia Regală de la Stockholm i-a decernat acest valoros premiu unei femei, și încă unei militante pe tărîmul feminist? Întrebarea cu pricina a apărut după ce au fost date publicității numele și biografia deținătoarei din anul curent a celor 1,1 milioane de euro - valoarea actuală a Premiului Nobel. Să vedem și noi cine e norocoasa...

Elfriede Jelinek s-a născut la 20 octombrie 1946, în provincia austriacă Styria (în germană - Steiermark, land din sud-estul țării, la poalele Alpilor, cu centrul la Graz, al doilea oraș ca mărime, după Viena). Mama Elfriedei provine dintr-o familie vieneză prosperă, tatăl fiind un evreu originar din Cehia - numele Jelinek este vădit slav. (Aici, mai multe organe de presă ce au semnalat triumful dnei Jelinek au făcut și

această precizare: originea semită a tatei (în cazul Elfriedei Jelinek), sau a mamei, sau a ambilor părinți (în multe alte cazuri) nu este desigur o pre-

condiție, dar nici un fapt de neglijat pentru a primi Premiul Nobel). De la vîrsta de patru ani a învățat baletul și franceza, apoi a făcut studii la Viena: la Conservator (orga, flautul, compoziția), și la Universitate (teatrologia, istoria artelor). Primele versuri le scrie pe cînd era studentă, însă devine cunoscută în anii '70, grație unor scenarii radiofonice. Simpatizantă a tulburărilor studentești și în genere a stîngii vest-europene, intră în Partidul comunist austriac, pe care însă avea să-l părăsească peste o habă de vreme. Întîmplarea face ca această aderență să aibă loc în anul căsătoriei Elfriedei cu cineastul Gottfried Hungsberg. Pînă a se mărita tipărise mai multe eseuri, scenarii radiofonice și de film, două romane - ambele cu accente sociale; făcuse mai multe călătorii de lungă durată la Roma și Berlin.

S-a impus în proza de limbă germană prin cîteva romane: *Cei excluși*, *Pofta*, *Copiii morții* etc. Reputația în lume, totuși, nu i-au asigurat-o editurile, ci o ecranizare - cea a romanului *Die Klavierspielerin (Pianista)*, cartea fiind tipărită încă în 1983. Avînd la dispoziție un scenariu de calitate, regizorul Michael Haneke a adunat o echipă de actori talentați (inclusiv Annie Girardot), încît filmul *Pianista* a luat Marele Premiu (la secțiunea interpretare) al Festivalului de la Cannes, în anul 2001. Vom menționa că acest roman fusese tradus în vreo cîteva limbi, inclusiv în română (a văzut lumina tiparului în 1993, la editura *Kriterion*, în versiunea Norei Iuga), dar nici în România, nici în alte țări, cartea nu reținuse atenția - nici a criticii, nici a cititorilor. Pe

cînd lansarea filmului – gen artistic și mai accesibil, dar și mai plastic –, a constituit un semnal vizînd dac a nu esența, apoi un aspect important al discursului estetic al Elfriedei Jelinek. Publicul spectator, numit de esteticieni *pubibund* (care afișează o pudoare – sfială, jenă, decență, curătenie morală – exagerată) s-a arătat alarmat și /sau scîrbit de viziunea maladivă asupra dragostei, de fapt – asupra sexului și altor trăiri senzuale, materializat în scene hard, de manieră sado-masochistă. După ce s-a aflat că autoarei romanului devenit film, *Pianista*, i s-a acordat Premiul Nobel, tot mai mulți critici literari, dar și simpli iubitori de lectură au prins a căuta și citi febril prozele Elfriedei Jelinek. Ca să descopere niște scrieri marcate de nihilism social sau fobie socială, de felurite patologii, inclusiv o sexualitate grosieră, combinațiile de împreunare fiind descrise rece, sumbru, pervers. "Cred că și bărbații percep cu greu dura sexualitate, soră cu pornografia, din cărțile doamnei Jelinek", notează profesorul Hans Jorgen Knobloch, apreciat critic literar și estetician, originar din Africa de Sud. Oficiosul Vaticanului, *Osservatore Romano*, care de cîteva luni și-a făcut, din E. Jelinek și din Academia Regală de la Stockholm, obiectul unor critici deosebit de dure, repetă că Juriul Nobel a comis o greșeală capitală, contribuind la devalorizarea unui prestigios premiu internațional prin acordarea lui unei scriitoare ce nu face decît "să multiplice obscenități fără de număr și fără de hotar". Scriitorul Martin Mosebach, cronicar literar al ziarului *Frankfurter Rundschau*, merge și mai departe, numind-o pe proaspăta laureată a Premiului Nobel "cea mai stupidă creatură umanoidă a civilizației vestice". Dînd o replică acestui critic german, E. Jelinek a făcut următoarea confesiune: "Da, intelectul nu este o virtute a mea...", precizînd că ceea ce percep alții ca pornografie, în creația ei, în realitate este o opoziție nedreptăților sociale, inclusiv discriminării sexuale la care sunt expuse femeile.

Dar ce cred despre scrierile Elfriedei Jelinek cei care au decis s-o gra-

tifice cu Premiul Nobel? (Precizăm, că printre претенții din acest an la Nobelul literar au fost adevărate somități ale scrisului din lume, nume răsunătoare, autori apreciați de mult de critică și gustați de numeroși cititori din diferite țări - în primul rînd Mario Vargas Llosa din Peru, Hans Magnus Enzensberger din Germania, dar și Philip Roth și Joyce Carol Oate din SUA, Ali Ahmad Said din Liban). Cităm din motivația Juriului Nobel: "Natura textelor Elfriedei Jelinek este greu de definit, ele oscilînd între proză și poezie, incantație și imn, conțin scene dramatice, și secvențe cinematografice".

Oricît de confuze și suspecte, scrierile Elfriedei Jelinek, avînd acum "marca Nobel", își vor găsi tot mai mulți cititori. Nu este exclus să se impună o abordare mai calmă, mai binevoitoare a mesajelor ei extravagante, astfel impunîndu-se și o linie tematico-estetică repudiată pînă mai ieri. Dar nu credem să fie acceptată și atitudinea scriitoarei față de patria sa... Într-un interviu acordat recent, E. Jelinek se plînge că este străină în Austria, că se simte penibil din cauza unei atitudini continuu ostile a multor austrieci (e vorba, totuși, de atitudinea ostilă a unor forțe de dreapta), adăugînd: "Fac parte din emigranții interni ai acestei țări... și mai rămîn în Austria numai pentru că bătrîna mea mamă are nevoie de prezența, adică de îngrijirea mea". Încă în 1975, în romanul fantasmagoric *Die Kinder der Toten (Copiii morții)*, E. Jelinek își zugrăvește patria ca pe un tărîm al decăderii și morții, dînd de înțeles că altă țară ar constitui pentru ea "tărîmul fericirii și prosperării" – poate Elveția, poate Suedia, poate un alt stat... pe cînd "această țară", Austria... Precizăm că "în această țară" (lăitmotiv auzit și la noi de la unii reprezentanți ai unor minorități etnice) noua laureată a Premiului Nobel stă bine mersi într-o vilă dintr-o zonă de elită a Vienei – Wolversberg, avînd cîteva conturi în banca vieneză cu cea mai mare credibilitate... Asemenea scrieri pot fi oricînd citite, însă autoarea lor - nu știu de poate fi vreodată respectată.